

Павліченко В. М.

доктор юридичних наук, доцент
доцент кафедри правового забезпечення та
адміністрування транспортної
діяльності Український державний
університет залізничного транспорту

ВІДНОСИНИ, В ЯКИХ ВИКОНУЮТЬСЯ ТРУДОВІ (СЛУЖБОВІ) ОBOB'ЯЗКИ ПРАЦІВНИКА СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНОГО ОРГАНУ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В ГАЛУЗІ МИТНОЇ СПРАВИ

Стаття присвячена уточненню сутнісного змісту правових відносин, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого органу виконавчої влади в галузі митної справи. Автором уточняється сутність трудових правовідносин, службово-трудова правовідносин, а також їх взаємозв'язок як цілого та частини. Встановлюється, що в загальному сенсі правовідносини, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого органу виконавчої влади в галузі митної справи: по-перше, є трудовими за своєю галузевою приналежністю; по-друге, можуть врегульовуватись не лише нормами і принципами трудового права, але й також адміністративного права (щонайперше, положеннями законодавства про державну службу, про митну справу). З'ясовується, що для цих правовідносин характерними є певні ознаки, а саме: вони характеризуються особливою метою та завданнями; ці відносини, як правило, об'єктивуються на державній службі; вони узгоджуються з метою, завданнями трудового права (отже, вони повинні бути пронизаними гуманістичним характером трудового права України); вони передбачають дотримання в них працівником етичних стандартів, а також контрольну діяльність роботодавця, спрямовану на встановлення та попередження ризиків у цих правовідносинах, а також на забезпечення ефективності виконання працівником його трудових (службових) обов'язків. Автором наголошується потребі подальшого реформування кадрової політики спеціально уповноваженого органу виконавчої влади в галузі митної справи. В рамках цієї реформи слід приділяти особливу увагу удосконаленню правового регулювання виникнення, перебігу та припинення відносин, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого органу виконавчої влади в галузі митної справи, саме як трудових правовідносин.

Ключові слова: Державна митна служба України, державний службовець, митна сфера, працівник, службово-трудова правовідносини, трудові правовідносини.

This article elucidates the content of legal relations in which the labour (service) duties of an employee of a specially authorised executive body in the field of customs are performed. The author clarifies the essence of the labour relationship, the service-labour relationship, and their interconnectedness as a whole and as individual components. It is established that, generally speaking, the legal relations where the labour (service) duties of an employee of a specially authorised body of executive power in the customs field are performed consist of: firstly, labour relations within their respective industry; secondly, regulations governed not only by the norms and principles of labour law but also by administrative law (primarily, the provisions of the legislation on public service and customs). These legal relations exhibit particular features, including a special purpose and objectives; as a rule, they are objectified in the public service; they align with the purpose and tasks of labour law (thus, they should embody the humanistic nature of Ukraine's labour law); and they mandate adherence to ethical standards by the employee, as well as the employer's control activities aimed at identifying and mitigating risks in

these legal relations and ensuring the efficiency of the employee's performance of their labour (service) duties. The author emphasises the necessity for further reform of the personnel policy of the specially authorised executive body in the customs field. This reform ought to concentrate on improving the legal regulation of the inception, progression, and termination of relations governing the labour and service duties of employees in specially authorised executive bodies within the customs field, as labour relations.

Keywords: *customs field, employee, employment relationship, labour relations, State Customs Service of Ukraine, state employee.*

Постановка питання. Виконання працівником спеціально уповноваженого органу виконавчої влади в галузі митної справи (далі –ОВВМС) власних трудових (службових) обов'язків створює умови для належної реалізації державою її функцій (зокрема, і соціальної функції). Означене питання на сьогодні складає особливу проблему з огляду на декілька факторів. По-перше, реформа у митній сфері 2019 р., що призвела до створення Державної митної служби України, не сприяла вирішенню актуальних проблем забезпечення соціальної безпеки працівників спеціально уповноваженого ОВВМС [1, с. 46]. Головним чином, ця реформа не передбачала комплексного вдосконалення інституційного забезпечення та правового регулювання трудових відносин за участю відповідного кола працівників. Переважна спрямованість цієї реформи на вирішення адміністративно-правових проблем митної сфери України є цілком зрозумілою, утім, очевидно не виправданим вважаємо ігнорування суб'єктами реформи трудових та інших соціально-правових питань діяльності спеціально уповноваженого ОВВМС. Це пояснюється тим фактом, що вирішення проблем забезпечення правопорядку у митній сфері залежить не лише від створення спеціально уповноваженого ОВВМС, а також адміністративно-правового забезпечення його діяльності, але й також від забезпечення соціально безпечних умов виконання трудових (службових) обов'язків працівниками цих органів виконавчої влади. По-друге, саме від достатності нормативно-правового та інституційного забезпечення виникнення, перебігу та припинення цих правовідносин залежить спроможність відповідних працівників належним чином (правомірно, добросовісно, ефективно, раціонально) виконувати свої посадові обов'язки. Значним чином ускладнює окреслену проблему також й той факт, що по сьогодні відсутні комплексні наукові дослідження, присвячені розкриттю сутнісного змісту правовідносин, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Хоча по сьогодні відносини, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС, ще не були предметом окремого наукового дослідження юристів-трудоваків, слід зазначити, що багатьма науковцями, вже досліджувався сутнісний зміст службово-трудова правовідносин (С. В. Венедиктовим, І. П. Грековим, М. І. Іншином, Г. А. Капліною, О. В. Карпушовою, М. М. Клемпарським, С. С. Лукашем, В. Я. Мацюком, О. М. Ярошенком та ін.). Крім того, наразі наявні також наукові розвідки юристів-трудоваків [див., напр.: 2, с. 204-205; 3; 4, с. 146; 5], в яких розкриваються ті чи інші аспекти правового статусу працівника спеціально уповноваженого ОВВМС, а також реалізації ним цього статусу в трудових правовідносинах. Не применшуючи наукового внеску вчених і дослідників у становленні наукової думки про сутність правовідносин, в яких виконуються трудові обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС, зазначимо, що це питання потребує комплексного вирішення.

Відтак, **метою** цієї статті є уточнення сутнісного змісту відносин, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС. Досягатиметься ця мета шляхом виконання таких завдань: 1) уточнити визначення понять «трудова правовідносини», «службово-трудова правовідносини», а

також проаналізувати їх взаємозв'язок як частини та цілого; 2) визначити галузеву належність правовідносин, в яких виконуються трудові обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС; 3) окреслити основні сутнісні риси розглядуваних правовідносин, як системного утворення.

Виклад основного матеріалу. Відносини за участю працівника уповноваженого органу виконавчої влади в галузі митної справи можуть бути як безпосередньо трудовими відносинами, так і службово-трудовами відносинами, що по своїй суті є особливими трудовими правовідносинами, які виникають у публічній сфері, а саме – за участю професійного публічного службовця (працівника) та держави в особі відповідного органу публічної служби (роботодавця). У зв'язку із цим зазначимо, що в загальному сенсі правовідносини, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС: по-перше, є трудовими за своєю галузевою приналежністю; по-друге, можуть врегульовуватись не лише нормами і принципами трудового права, але й також адміністративного права (щонайперше, положеннями законодавства про державну службу, про митну справу). Таким чином, можемо дійти висновку, що вказані правові відносини можуть виявлятися у суто трудових правовідносинах, а також в спеціальному вияві цих правовідносин – у службово-трудовах правовідносинах.

На сьогоднішній день під трудовими правовідносинами слід розуміти «добровільний юридичний зв'язок працівника з роботодавцем у вигляді кореспондуючих один одному прав та обов'язків, відповідно до яких працівник зобов'язується якісно виконувати свою трудову функцію з підпорядкуванням внутрішньому трудовому розпорядку підприємства, установи, організації, а роботодавець повинен створювати для такої праці передбачені нормативно-правовими актами умови і своєчасно її оплачувати» [6, с. 201]. Що ж стосується службово-трудовах правовідносин, то ці відносини необхідно розглядати в якості «суспільних відносин, які врегульовані нормами права, що виникають унаслідок реалізації громадянами України свого конституційного права на працю у певному державному органі» [7, с. 235].

Враховуючи викладене, а також специфіку роботи в спеціально уповноваженому ОВВМС, доходимо висновку про можливість окреслення основних сутнісних рис цих правовідносин, як системного утворення, приймаючи до уваги той факт, що в загальному концептуальному значенні трудові правовідносини загалом є системним утворенням. Розглядаючи ці правові відносини в означеному сенсі провідний український юрист-трудолик М. І. Іншин справедливо вказує на те, що трудові правовідносини в якості системи характеризуються властивостями системи, структурою, а відтак – певним набором структурних елементів. При цьому до таких елементів необхідно відносити «суб'єкти, об'єкт, права і обов'язки суб'єктів – одна з передумов створення трудових правовідносин» [6, с. 199]. Також, як системне явище, правовідносини, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС, характеризуються комплексом характерних рис, основними з яких є наступні:

1) *мета і завдання правовідносин, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС.* Мета цих правовідносин полягає у тому, щоби працівник (службовець) на оплатній основі дисциплінованим чином (забезпечується контролем безпосереднього керівника, а також ін. суб'єктами контрольної діяльності) виконував свої трудові обов'язки в умовах, приведених до стандартів гідної праці, результатом чого є належне функціонування спеціально уповноваженого ОВВМС. Зазначена мета досягається шляхом виконання таких завдань: а) організація узгодженої з принципами права та з нормами законодавства взаємодії працівника і роботодавця задля виконання умов трудового договору (контракту); б) належне (підзаконне, етичне, ефективне) виконання працівником покладених на нього обов'язків з метою забезпечення правопорядку в митній сфері, захисту національних інтересів, сприяння ефективному і законному товарообігу через кордони, а також задля співпраці спеціально уповноваженого

ОВВМС з іншими суб'єктами владних повноважень та ін.; в) належне виконання роботодавцем обов'язків щодо нормативно-упорядкування (на локальному рівні) взаємодії з працівником (колективом працівників), задоволення прав працівника спеціально уповноваженого ОВВМС (зокрема, їх права на безперервне навчання та професійний розвиток), недопущення виникнення нових та посилення існуючих ризиків для соціальної безпеки працівників (мінімізація ефекту існуючих ризиків, коли такі ризики неможливо усунути) та ін.

2. *Правовідносини, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС, як правило, об'єктивуються на державній службі, а відтак – виражаються у службово-трудовах відносинах.* Хоча у відносинах, в яких виконуються трудові обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС, можуть бути працівники без статусу державного службовця (працівники, які виконують обов'язки із обслуговування), й їх важливість для ефективної роботи цього органу виконавчої влади важко недооцінити, основу персоналу спеціально уповноваженого ОВВМС складають саме держслужбовці. При цьому слід зазначити, що державні службовці – це працівники зі спеціальним правовим статусом, який врегульовується нормами трудового і адміністративного законодавства, а також об'єктивується у публічній сфері.

Таким чином, для розглядуваних правовідносин характерним є те, що вони переважно виявляються у службово-трудовах відносинах, що характеризуються сукупністю атрибутивних рис, зокрема: а) ці правовідносини «виникають тільки між громадянами України та конкретним державним органом чи інституцією» [7, с. 235]; б) особа може реалізувати право на працю, зайнявши посаду державної служби спеціально уповноваженого ОВВМС, в результаті проходження відповідних кадрових процедур, а ці посади відповідають певним категоріям; в) у службово-трудовах відносинах може перебувати особа, котра має відповідний рівень вищої освіти, належний стаж роботи та досвід роботи (відповідно до категорії посади державної служби); г) працівник і роботодавець у цих правових відносинах несуть підвищену юридичну відповідальність та перебувають під посиленням публічним внутрішнім та зовнішнім контролем (як і їх взаємодія);

3. *Правовідносини, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС, узгоджуються з метою, завданнями, а відтак – з гуманістичним характером трудового права України.* Це означає що правова база, що регулює трудові відносини працівників спеціально уповноваженого ОВВМС (також і на локальному рівні), відповідає меті та завданням трудового законодавства, котре цілісно спрямоване на створення збалансованого та справедливого середовища для всіх сторін, що беруть участь у трудових відносинах. При цьому українськими вченими зазначається, що «мета трудового права у загальному (широкому) контексті може бути зведена до створення передумов і умов виникнення, перебігу та припинення трудових відносин, за яких будуть справедливо збалансовані права та законні інтереси найманого працівника, трудового колективу, роботодавця, суспільства та держави» [8, с. 102]. Це підкреслює гуманістичний характер трудового права [див., напр.: 9], спрямованого на захист прав та інтересів усіх залучених сторін, а також на створення справедливого та рівноправного робочого середовища, котра повинна мати місце також і в контексті службово-трудовах відносин. Отже, правовідносин, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС, узгоджуються із гуманістичною природою трудового права України, адже передбачають: а) захист прав, законних інтересів працівників (це означає, що у відповідних правовідносинах повинні поважатися та захищатися права працівників, серед яких як право на справедливую заробітну плату, здоровий робочий час, безпечні умови праці тощо); б) можливість участі у колективні переговори та можливості представництва колективних інтересів працівників (тобто працівники можуть брати участь у колективних переговорах та бути представленими профспілками чи іншими

організаціями працівників, що сприяє чесним переговорам та угодам між трудовими колективами та роботодавцем); в) підзвітність безпосереднього керівника своєму керівнику, а також залежність від кадрової політики держави в публічному секторі в цілому та в митній сфері зокрема (таким чином на керівника покладається відповідальність за виконання своїх зобов'язань перед працівниками, що може перевірятися вищим за посадою керівником, а самі обов'язки керівника корелюються з принципами кадрової політики, що випливають із основ трудового права та права зайнятості); г) врахування публічних інтересів (норми законодавства про виникнення, перебіг і припинення трудових правовідносин з працівником спеціально уповноваженого ОБВМС, а також виконання цих норм повинні враховувати публічні інтереси, а саме інтереси суспільства та держави, не ставлячи таким чином під загрозу реалізацію функцій держави, зокрема, в соціальній та ін. сферах); г) виконання вимог принципу стабільності трудових правовідносин (відносини, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОБВМС, не можуть бути припинені інакше як за наявності для цього достатніх підстав і умов).

4. *Правовідносини, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОБВМС, передбачають дотримання в них працівником етичних стандартів, а також контрольну діяльність роботодавця (безпосереднього керівника, ін. контролюючих суб'єктів) щодо ризиків у цих правовідносинах, безпечності та ефективності виконання працівником його трудових (службових) обов'язків.* Ця риса відповідних правовідносин передбачає, що працівники (як із статусом державного службовця, і без такого статусу) виконуватимуть свої трудові (службові) обов'язки сумлінно (добросовісно), а відтак: а) посилюватимуть ефективність публічного адміністрування в митній сфері та у суміжних сферах; б) не створюватимуть своїми діями, актами додаткових ризиків для функціонування держави у митній сфері. Важливість етичної поведінки цих працівників пояснюється насамперед тим, що їхня робота значним чином відображається, зокрема, на: а) стані правопорядку в митній сфері та у суміжних сферах; б) у захисті публічних інтересів в митній сфері та у суміжних сферах; в) громадській довірі та авторитетності посад у спеціально уповноваженому ОБВМС. Саме тому, для розглянутих правовідносин характерним є те, що в них здійснюється: а) управління ризиками, а саме соціальними ризиками (недопущення ситуацій, коли рівень безпеки працівників спеціально уповноваженого ОБВМС буде в критичному стані й відтак такі працівники не зможуть в повній мірі реалізувати свій трудовий потенціал у соціально безпечних умовах виконання трудової (службової) функції), корупційними ризиками (формування умов ефективного попередження корупції з боку персоналу спеціально уповноваженого ОБВМС, що може також передбачати проходження працівниками такого органу влади періодичних безпекових процедур) та ін. ризиками; б) контрольна діяльність за дисциплінованістю, етичністю поведінки працівників спеціально уповноваженого ОБВМС (оскільки персонал спеціально уповноваженого ОБВМС є несамостійними працівниками [див., напр.: 10, с. 231], відповідні працівники повинні не лише підпорядковуватись правилам внутрішнього трудового (службового) розпорядку, а й підлягати контролю задля забезпечення сумлінності та ефективності їхньої роботи, а також для зведення до мінімуму можливості корупції в митній сфері та суміжних сферах); в) перевірка ефективності виконання трудових (службових) обов'язків працівника (це допомагає гарантувати, що працівники будуть ефективно виконують свої обов'язки та вносити свій внесок у досягнення спільних цілей спеціально уповноваженого ОБВМС).

Висновки. Викладене дає підстави стверджувати, що в загальному сенсі правовідносини, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОБВМС: 1) є трудовими за своєю галузевою приналежністю; 2) можуть врегульовуватись не лише нормами і принципами трудового права, але й також адміністративного права (щонайперше, положеннями законодавства про державну службу,

про митну справу). Зазначені правові відносини характеризуються низкою особливих ознак. По-перше, ці відносини характеризуються особливою метою, яка полягає у тому, щоби працівник (службовець) на оплатній основі дисциплінованим чином міг виконувати свої трудові обов'язки в умовах, приведених до стандартів гідної праці, результатом чого є належне функціонування спеціально уповноваженого ОВВМС. Для досягнення цієї мети виконується комплекс завдань (організація належної взаємодії працівника і роботодавця у відповідності до трудових основ; належне виконання працівником і роботодавцем покладених на них обов'язків з метою забезпечення правопорядку в митній сфері, захисту національних інтересів, сприяння ефективному і законному товарообігу через кордони тощо). По-друге, зазначені правовідносини, як правило, об'єктивуються на державній службі. Отже, для цих відносин додатково характерними є властивості службово-трудова правовідносин (коли не йдеться про працівників спеціально уповноваженого ОВВМС, які виконують обов'язки з обслуговування). По-третє, правовідносини, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС, узгоджуються з метою і завданнями трудового права, а відтак – з гуманістичним характером трудового права України. По-четверте, розглядувані правові відносини передбачають дотримання в них працівником етичних стандартів, а також контрольну діяльність роботодавця (безпосереднього керівника, ін. контролюючих суб'єктів) щодо ризиків у цих правовідносинах, безпечності та ефективності виконання працівником його трудових (службових) обов'язків.

Відтак, загальна сутність правовідносин, в яких виконуються трудові (службові) обов'язки працівника спеціально уповноваженого ОВВМС, дозволяє дійти висновку про те, що в рамках останньої реформи митної сфери державою не виправдано було проігноровано потребу удосконалення кадрової політики в ОВВМС. При цьому особливу увагу державі слід зробити на: 1) удосконаленні нормативно-правового та інституційного забезпечення трудових відносин, що виникають, тривають і припиняються в ОВВМС; 2) посиленні рівня соціальної безпеки таких працівників за рахунок узгодження процедур, пов'язаних із виникненням, перебігом та припиненням вказаних відносин, із засадами трудового права України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Малюга Л. Ю. Проблеми та напрями вдосконалення правового регулювання соціального захисту працівників митних органів в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 4. С. 45-49.
2. Іншин М. І., Щербина В. І. Сучасне бачення предмета трудового права України. *Приватне право*. 2013. № 1. С. 201-208.
3. Малюга Л. Ю. Окремі аспекти соціального захисту працівників митних органів в Україні. *Правові виклики сучасності: захист прав людини в умовах пандемії*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Чернівці, 22 жовтня 2021 р.). Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2021. С. 164-165.
4. Селезень С. В. Додаткові підстави розірвання трудового договору: особливості та функціональне призначення. *Право і безпека*. 2009. № 4. С. 145-148.
5. Шкода В. М. Особливості правового регулювання трудових відносин заходів соціального захисту працівників митних органів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 6. С. 174-178.
6. Іншин М. І. Теоретико-правова характеристика трудових правовідносин. *Форум права*. 2014. № 1. С. 198-202.
7. Клемпарський М. М. Щодо сутності та особливостей службово-трудова правовідносин. *Публічне право*. 2013. № 1. С. 233-237.
8. Гладкий В. В. Мета трудового права як сучасної цивілізаційної цінності. *Соціальне право*. 2021. № 3. С. 99-105.

9. Костюченко О. Є. Гуманізм як фундаментальна правова ідея у трудовому праві. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 3 (68). С. 73-79.
10. Сіроха Д. І. Несамостійність праці як критерій розмежування трудових та інших відносин. *Публічне право*. 2013. № 1. С. 226-232.

УДК 342.9

DOI: 10.32751/2617-5967-2022-04-13

Тихонова Д. С.

к.ю.н., доцент кафедри правоохоронної
діяльності та поліціїстику
Харківський національний університет
внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЕЛЕКТРОННОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Стаття присвячена з'ясуванню реалізації в умовах воєнного стану електронного адміністративного судочинства. Автором встановлюється вплив військового стану на адміністративне судочинство в сьогоденні її поточний процес трансформації розуміння електронного судочинства та можливостей її реалізації державою. З'ясовуються рамки реалізації електронного адміністративного судочинства. Окреслюються межі правового регулювання реалізації електронного адміністративного судочинства, які вироблені в Україні. Доведено, що електронне адміністративне судочинство є важливим інструментом, який дозволяє забезпечити право на судову захист у будь-яких умовах, включаючи військовий стан.

Розкрито особливості електронної діяльності адміністративних судів в умовах воєнного стану, свідчить, що здійснення адміністративного судочинства дозволяє подавати учасникам судового процесу до суду документи в електронному вигляді, а також надсилати таким учасникам процесуальні документи в електронному вигляді, паралельно з документами у паперовому вигляді відповідно до процесуального законодавства, брати участь у судових засіданнях у режимі відеоконференції. Наведена судова практики, застосування електронного адміністративного судочинства в період воєнного стану показала, що суди часто не володіють актуальною нормативно-правовою базою, посилаються на нормативні акти, що втратили чинність. У висновках до статті узагальнюються результати дослідження.

Ключові слова: електронне адміністративне правосуддя, воєнний стан доступ до правосуддя, електронний документообіг, судові засідання.

The article is devoted to finding out the implementation of electronic administrative proceedings in the conditions of martial law. The author establishes the influence of martial law on administrative justice in the present, its current process of transformation of the understanding of electronic justice and the possibilities of its implementation by the state. The scope of implementation of electronic administrative proceedings is clarified. The boundaries of legal regulation of the implementation of electronic administrative proceedings, which have been developed in Ukraine, are outlined. It has been proven that electronic administrative proceedings are an important tool that allows ensuring the right to judicial protection in any conditions, including martial law.

The peculiarities of the electronic activity of administrative courts in martial law conditions are revealed, it shows that the implementation of administrative proceedings allows the participants of the legal process to submit documents to the court in electronic form, as well as to